

УДК 81(73)ВАЙНРАЙХ:81'246.2
DOI: 10.31891/2415-7929-2021-22-6

ГЛУШКОВЕЦЬКА Н. А.

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

ВНЕСОК УРІЕЛЯ ВАЙНРАЙХА У ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖМОВНОЇ ІНТЕРФЕРЕНЦІЇ

У статті зроблено спробу розкрити внесок знаного американського вченого-мовознавця Уріеля Вайнрайха у дослідження актуальної лінгвістичної проблеми – міжмовної інтерференції. Після виходу у 1953 р. його праці «Мовні контакти» в лінгвістиці утверджується не лише дефініція власне мовного контакту, а й поняття інтерференції, яке сприймається більшістю мовознавців. Дослідник виділив дві стадії інтерференції: відхилення у мові білінгва від норми нерідної мови та відхилення, які після частого вживання стають звичайними загальноприйнятими у мові білінгва. Виокремив інтерференцію у мові та інтерференцію в мовленні. Лінгвіст ретельно простежив прояви інтерференції на фонетичному, лексичному та граматичному мовних рівнях та встановив залежність випадків інтерференції від соціокультурних умов мовної взаємодії.

Ключові слова: Уріель Вайнрайх, інтерференція, мовний контакт, мова, мовлення, лінгвістика.

HLUSHKOVETSKA N.

Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University

THE CONTRIBUTION OF URIEL WEINREICH TO THE STUDY OF INTERLINGUAL INTERFERENCE

The article concentrates on an attempt to disclose the contribution of the well-known American linguist Uriel Weinreich to the study of a current linguistic problem – interlingual interference. It is emphasized that his scientific heritage has not lost its significance until now and takes a key place in modern studies. The author points out the axiomatic of his statements and definitions in linguistic researches. The main stages of the linguist's life and scientific biography are briefly outlined. After the publication of Uriel Weinreich's work "Language in Contacts" in 1953 the definition of language contact and also the concept of interference were established in linguistics. The researcher singled out interference in language and speech. He distinguished two phases of interference: in the utterance of bilingual speaker as a result of his personal knowledge of the other tongue (in speech) and interference phenomena in the speech of bilinguals which become habitualized and established. The linguist traced carefully the interference manifestations at the phonetic, lexical and grammatical levels of language and established the dependence of interference types related to the socio-cultural conditions of language interaction. Uriel Weinreich saw the problem of phonetic interference in the fact that speaking one language, a person perceived and reproduced its sounds from the sounds of another. The researcher identified four factors that cause phonetic interference: under-differentiation, over-differentiation, reinterpretation, actual phonosubstitution. Uriel Weinreich also described the types of lexical interference in details. He distinguished the lexical interference of simple words and compound words and phrases. The scientist considered the issue of grammatical interference as one of the most difficult and controversial problems in linguistics. He suggested different approaches of famous scholars, which indicated its presence or absence. At the same time, he pointed out the existence of the phenomenon of grammatical interference, identified its features and gave many practical examples confirming his position. Studying interlingual interference, Uriel Weinreich paid considerable attention to the interference types related to the socio-cultural conditions of language interaction.

Key words: Uriel Weinreich, interference, language contact, language, speech, linguistics.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями

Упродовж майже семи останніх десятиліть дослідження питання міжмовної інтерференції нерозривно пов'язано з ім'ям американського лінгвіста Уріеля Вайнрайха. Його наукова спадщина дотепер залишається актуальною і активно опрацьовується й осмислюється сучасними дослідниками. Наразі практично кожна праця присвячена проблемам міжмовної інтерференції уміщує покликання на роботи вченого. Окремі його твердження та дефініції стали ледь не аксіоматичними в лінгвістичній науці. Попри наявність публікацій присвячених постаті вченого та різних аспектів його наукової спадщини [1–6; 10–12] внесок Уріеля Вайнрайха у вивчення міжмовної інтерференції не ставав предметом спеціального дослідження.

Формулювання цілей статті

Мета статті – оприлюднити внесок Уріеля Вайнрайха у дослідження проблеми міжмовної інтерференції при вивченні іноземної мови.

Виклад основного матеріалу

Уріель Вайнрайх народився 23 березня 1926 р. у Литві в сім'ї вченого-лінгвіста Макса Вайнрайха. Він був фахівцем у галузі єврейської мови та літератури, історії гебраїстики, фольклористики, етнографії, теорії перекладу. Наукові вподобання батька вплинули на сина. У 1940 р. Уріель Вайнрайх переселився до Сполучених Штатів Америки та незабаром вступив до Колумбійського університету. У 1951 р. в цьому ж університеті він захистив дисертацію «Дослідження проблем білінгвізму з врахуванням мовної ситуації в Швейцарії», яка стала основою його найвідомішої монографії «Мовні контакти», що вийшла у 1953 р.

Після виходу цієї роботи Урієля Вайнрайха в науці набуло широкого поширення поняття лінгвістичної інтерференції. Відповідно до поглядів вченого, умовою виникнення інтерференції є мовний контакт, а місцем мовного контакту – особи, які поперемінно користуються двома мовами, тобто є двомовними [7, с. 1]. Таке розуміння відповідає всім ознакам багатомовності. Адже двомовність це теж багатомовність, однак двомовні ситуації найпоширеніші, тому поняття двомовності більш вживане, ніж багатомовність, а іноді використовується замість останнього. Отже Вайнрайх по суті отожднював мовний контакт та двомовність особи.

Водночас інтерференцію Вайнрайх визначив як: «<...> випадки відхилення від норм будь-якої з мов, які відбуваються в мові двомовних внаслідок того, що вони знають більше мов, ніж одна, тобто внаслідок мовного контакту» [7, с. 1]. Дотепер більшість дослідників приймають із певними модифікаціями визначення, запропоноване Урієлем Вайнрайхом. Науковець виділяв дві стадії інтерференції:

1. Відхилення у мові білінгва від норми нерідної мови.
2. Відхилення, які після частого вживання стають звичайними загальноприйнятими у мові білінгва.

Відповідно він розрізняв інтерференцію у мовленні та інтерференцію у мові [9, с. 36]. Для диференціації інтерференції у мовленні та мові Урієль Вайнрайх використовував таке образне порівняння: «У мовленні інтерференція подібна до піску, що несе течія, в мові ж її можна порівняти з тим же піском, що осів на дно озера» [9, с. 36]. Отже, інтерференція у мовленні зумовлюється психологічними особливостями особи, а інтерференція у мові – процес соціолінгвістичний.

Урієль Вайнрайх вказував, що термін «система» як загальноживаний для позначення мови загалом не зовсім вірний. Оскільки: «зсуви між системами, перемикання з однієї із двох різних, але одночасно доступних систем на іншу та злиття систем можуть відбуватися й на рівні складових частин мови, тобто лише на рівні словника, граматики, фонології і навіть їх компонентів» [8, с. 28–29].

Лінгвіст пропонував говорити про мову S – джерело інтерференції (source of the interference) та мову C – об'єкт інтерференції (target [cible] of the interference). «Знаки мови C або елементи її систем виразу або змісту завдяки субстанційній або частковій формальній схожості ототожнюються зі знаками або елементами мови S. Потім двомовний носій піддає таким чином ототожнені елементи подальшій дії норм мови S, які можуть значно розходитися з нормами мови C» – зазначає Вайнрайх [8, с. 30].

Аналізуючи інтерференцію дослідник вказував на характерність мовних запозичень. Лінгвіст ретельно простежив прояви інтерференції на фонетичному, лексичному та граматичному мовних рівнях і встановив залежність випадків інтерференції від соціокультурних умов мовної взаємодії.

Проблема фонетичної інтерференції, на думку Вайнрайха, полягає в тому, що говорячи однією мовою, особа сприймає і відтворює її звуки зі звуків іншої. Дослідник виділив парадигматичні та синтагматичні чинники фонетичної інтерференції. Синтагматичні відносяться до звуків, пов'язаних у певну послідовність, тобто в мовлення. Парадигматичні пов'язані з відносинами між звуками моделі, тобто звуками, які можуть з'являтися у цій точці мовлення.

Урієль Вайнрайх відзначив чотири чинники, що спричиняють фонетичну інтерференцію: власне фонетичні, екстрафонетичні внутрішньомовні, екстралінгвістичні, залишкові явища помилкових випадків інтерференції [9, с. 199–200].

До першого типу відносяться відмінності між мовами, що контактують в контингенті фонем, в аналізі їх компонентів і в дистрибутивних моделях фонем цих мов. До екстрафонетичних, на думку Вайнрайха, можна віднести випадки інтерференції, коли мовець, прагне уникнути небажаної омофонії, що призводить до двозначності або асоціації зі словами забороненими в одній із цих мов. До екстралінгвістичних факторів дослідник відносить прагнення мовця не відрізнитися в мовному відношенні від носіїв рідної мови у загальному соціокультурному оточенні певного мовного контакту. Четвертий тип факторів лінгвіст вбачав у залишкових явищах помилкових випадків інтерференції [9, с. 199–200].

Урієль Вайнрайх також детально описав види лексичної інтерференції. Окремо розглянув лексичну інтерференцію простих слів та складних слів і фраз. Він зазначив, що серед простих лексичних одиниць найбільш звичайним типом інтерференції є пряме перенесення послідовності фонем з однієї мови до іншої. Другим типом інтерференції, на думку лінгвіста, є розширення вживання споконвічного слова мови відповідно до моделі іншої, що впливає на неї. Якщо семантими (одиниці змісту) обох мов частково подібні, то інтерференція полягає у ототожненні цих семантем і приведенні їх у повну відповідність [9, с. 83–84]. Дослідник також виділив тип слабкої лексичної інтерференції, коли вираз знака змінюється за аналогією з його когнатом у мові, що контактує, без будь-яких змін у змісті [9, с. 86].

Серед складних лексичних одиниць, що складаються з більш ніж однієї морфеми, Урієль Вайнрайх виділив також три типи інтерференції: «можуть бути перенесені всі їх компоненти в аналізованій формі; всі компоненти можуть бути відтворені шляхом семантичного розширення; нарешті, одні компоненти можуть бути перенесені, інші відтворені» [7, с. 50].

У праці «Мовні контакти» Урієль Вайнрайх відзначив, що однією з найскладніших та дискусійних проблем мовознавства є питання граматичної інтерференції. Автор навів низку різних підходів авторитетних мовознавців, одні з яких заперечували наявність граматичної інтерференції, а – інші відстоювали діаметрально протилежну думку. Дослідник пояснював такий стан речей неузгодженістю дефенитивно-

термінологічного апарату в сучасній йому лінгвістичній науці [9, с. 60]. Водночас, у властивій вченому манері викладу, він стверджував, що: «Граматична інтерференція виникає тоді, коли правила розстановки, узгодження, вибору або обов'язкової зміни граматичних одиниць, що входять до системи мови S, застосовуються до приблизно таких же ланцюжків елементів мови C, що веде до порушення норм мови C або тоді, коли правила, обов'язкові з точки зору граматики мови C, не спрацьовують зважаючи на їх відсутність у граматиці мови S [8, с. 36]. Серйозною проблемою, пов'язаною із граматичними наслідками мовних контактів науковець вважав перехід афіксальних морфем з однієї мови до іншої. Також він піднімав питання про те чи може мовний контакт позначитися на загальному граматичному складі мови. Однак визнавав, що з цього питання не зібрано достатньо переконливих даних [8, с. 41].

Вивчаючи міжмовну інтерференцію Уріель Вайнрайх звернув значну увагу на залежність проявів інтерференції від соціокультурних умов мовної взаємодії. Науковець стверджував, що одні функції мови мають більш консервативний вплив на мовні норми, інші – менш консервативний. Школа, наприклад, зазвичай є передавачем сильної та яскравої літературної традиції, прищеплюючи цим молодому поколінню пильність до інтерференції. Останнє не є характерною рисою повсякденного мовлення, що прагне лише зрозумілості, і нехтує ретельністю вимови. Тому «<...> тут інтерференція отримує простір і легко входить у звичку» [8, с. 55–56].

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі

У результаті проведеного дослідження констатуємо, що однією із магістральних проблем досліджень Уріеля Вайнрайха була міжмовна інтерференція, її прояви на фонетичному, граматичному і лексичному рівнях та залежність від соціокультурних умов мовних контактів. Чимало його напрацювань з означеної проблематики не втратили своєї актуальності й на сучасному етапі розвитку лінгвістичної науки. Водночас науковий доробок вченого з питань мовної інтерференції потребує подальшого осмислення та аналізу на основі сучасних методологічних підходів.

Література

1. Bleaman I. Uriel Weinreich: Contact Linguist, Historical Linguist, and Yiddishist Par Excellence. *Journal of Jewish Languages*. 2017. № 2. P. 131-143.
2. Głuszkowski M. Rosyjski w kontakcie – 65 lat Languages in Contact Uriela Weinreicha. *Przegląd Rusycystyczny*. 2018. № 162. P.7-11.
3. Kim R. Uriel Weinreich and the birth of modern contact linguistics. *Languages in Contact 2010*. Wrocław: Philological School of Higher Education in Wrocław Publishing. 2011. Vol. 4. P. 99-112.
4. Litvinyak O. Uriel Weinreich's "Languages in Contact" in the Soviet Union: Treading a Dangerous Ground. *Respectus Philologicus*. 2021. №40 (45). P.22-34.
5. Malkiel Y. Uriel Weinreich, Jacob Jud's last student. *Romance philology*. Berkeley; Los Angeles, 1968. N 22. P. 128-132.
6. Malkiel Y., Herzog M. Uriel Weinreich (1926-1967). *Language*. Vol. 43. № 2, Part 1. Jun., 1967. P. 605-610.
7. Weinreich U. *Languages in Contact. Findings and Problems* / preface by A. Martinet. The Hague – Paris – New York: Mouton Publishers, 1979. 149 p.
8. Вайнрайх У. Одноязычие и многоязычие. Новое в лингвистике. Вып. 6. Языковые контакты. Москва, 1972. С. 25-60.
9. Вайнрайх У. Языковые контакты: Состояние и проблема исследования / Пер. с англ. и коммент. Ю.А. Жлуктенко. Киев: Вища школа, 1979. 264 с.
10. Казак Е.А. Уриель Вайнрайх. Американские лингвисты XX века: сборник обзоров. Москва: ИНИОН РАН, 2002. С. 119-126.
11. Літвіняк О.В. «Languages in contact» У. Вайнрайха в російському перекладі Ю. Жлуктенка. *Іноземна філологія*. 2015. Вип. 128. С. 104-112.
12. Пилипчук О. З історії формування соціолінгвістичної термінології: зіставна характеристика відповідників У. Вайнрайха та Ю. Жлуктенка. *Мова і суспільство*. 2013. Вип. 4. С.131-137.

References

1. Bleaman I. Uriel Weinreich: Contact Linguist, Historical Linguist, and Yiddishist Par Excellence. *Journal of Jewish Languages*. 2017. № 2. P. 131-143.
2. Głuszkowski M. Rosyjski w kontakcie – 65 lat Languages in Contact Uriela Weinreicha. *Przegląd Rusycystyczny*. 2018. № 162. P.7-11.
3. Kim R. Uriel Weinreich and the birth of modern contact linguistics. *Languages in Contact 2010*. Wrocław: Philological School of Higher Education in Wrocław Publishing. 2011. Vol. 4. P. 99-112.
4. Litvinyak O. Uriel Weinreich's "Languages in Contact" in the Soviet Union: Treading a Dangerous Ground. *Respectus Philologicus*. 2021. №40 (45). P.22-34.
5. Malkiel Y. Uriel Weinreich, Jacob Jud's last student. *Romance philology*. Berkeley; Los Angeles, 1968. N 22. P. 128-132.

-
6. Malkiel Y., Herzog M. Uriel Weinreich (1926-1967). *Language*. Vol. 43. № 2, Part 1. Jun., 1967. P. 605-610.
 7. Weinreich U. *Languages in Contact. Findings and Problems* / preface by A. Martinet. The Hague – Paris – New York: Mouton Publishers, 1979. 149 p.
 8. Vaynraykh U. Odnoyazychiye i mnogoyazychiye. *Novoye v lingvistike*. Vyp. 6. Yazykovyye kontakty. Moskva. 1972. С. 25-60.
 9. Vaynraykh U. Yazykovyye kontakty: Sostoyaniye i problema issledovaniya / Per. s angl. i komment. Yu.A. Zhluktenko. Kiyev: Vishcha shkola. 1979. 264 s.
 10. Kazak E.A. Uriyel Vaynraykh. *Amerikanskiye lingvisty XX veka: sbornik obzorov*. Moskva: INION RAN. 2002. S. 119-126.
 11. Litvinjak O.V. «Languages in contact» U. Vajnrakha v rosijskomu perekladi Ju. Zhluktenka. *Inozemna filologhija*. 2015. Vyp. 128. S. 104-112.
 12. Pylypchuk O. Z istoriji formuvannja sociolingvistychnoji terminologhiji: zistavna kharakterystyka vidpovidnykiv U. Vajnrakha ta Ju. Zhluktenka. *Mova i suspiljstvo*. 2013. Vyp. 4. S.131-137.